

POSTANOWIENIE

Dnia 8 kwietnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogusław Cudowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z wniosku D. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 kwietnia 2014 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa (...),

**odracza wydanie orzeczenia i przekazuje powiększonemu
składowi Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące
zagadnienie prawne:**

**czy nabywa prawo do polskiej emerytury po 1 stycznia 1991 r.
osoba, która przed tą datą przesiedliła się do Republiki
Federalnej Niemiec i nadal tam zamieszkuje?**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 17 stycznia 2013 r. oddalił apelację skarżącego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. od wyroku Sądu Okręgowego w O. z 7 sierpnia 2012 r., który zmienił decyzje skarżącego z 9 listopada 2011 r. i z 27 lutego 2012 r. i przyznał wnioskodawczyni D. P. prawo do emerytury od 14 kwietnia 2009 r. Ustalono, że wnioskodawczyni, urodzona 14

kwietnia 1949 r., zamieszkała w Niemczech od 2 listopada 1990 r. Wniosek o emeryturę za pośrednictwem niemieckiego organu złożyła 28 kwietnia 2008 r. do ZUS Oddział w O.. Pozwany decyzją z 16 grudnia 2009 r. odmówił jej prawa do emerytury z polskiego systemu ubezpieczeń społecznych na podstawie umowy między Polską Rzeczpospolitą a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z 9 października 1975 r. (Dz.U. 1976 r. Nr 16, poz. 101 ze zm.; niżej „umowa z 1975 r.”). Negatywną przesłanką było przesiedlenie się wnioskodawczynie do Niemiec, dlatego zgodnie z tą umową to strona niemiecka przejęła obowiązki emerytalne. Sąd Apelacyjny w (...), po apelacji wnioskodawczynie, wyrokiem z 21 lipca 2011 r. uchylił niekorzystny dla niej wyrok Sądu Okręgowego w O. i sprawę przekazał organowi rentowemu do ponownego rozpoznania. Stwierdził, że w sprawie nie mają zastosowania przepisy umowy z 1975 r., gdyż wnioskodawczynie prawo do emerytury według prawa polskiego nabyła po osiągnięciu wieku emerytalnego w 2009 r. przy uwzględnieniu wyłącznie polskich okresów ubezpieczenia, tj. w czasie obowiązywania umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym z 8 grudnia 1990 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468; niżej „umowa z 1990 r.”). Umowa ta odstąpiła od zasady terytorialności w zakresie przyznawania świadczeń emerytalnych, do których uprawnienia powstały po 31 grudnia 1990 r. Pozwany decyzjami z 9 listopada 2011 r. i z 27 lutego 2012 r. ponownie odmówił wnioskodawczynie prawa do emerytury ze względu na umowę z 1975 r. Ustalił przy tym, że posiada ona 28 lat, 5 miesięcy i 2 dni polskich okresów składkowych, nieskładkowych i uzupełniających. Sąd Okręgowy w O. uwzględnił odwołanie wnioskodawczynie, przyjmując, że umowa z 1975 r. nie ma do niej zastosowania, gdyż prawo do emerytury nabyła w czasie obowiązywania umowy z 1990 r., zatem należało zastosować art. 24 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. W apelacji pozwany zarzucił naruszenie art. 6 i art. 7 ust. 2 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność gospodarczą na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się po Wspólnocie (Dz.U.UE.L.1971.149.2; niżej „rozporządzenie 1408/71”) w związku z umową z 1975 r. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji stwierdził, że

decyduje ukończenie przez wnioskodawczynię wieku emerytalnego 60 lat 14 kwietnia 2009 r., dlatego wbrew stanowisku pozwanego zastosowanie w sprawie ma umowa z 1990 r. Potwierdza to wyrok Sądu Najwyższego z 20 stycznia 2010 r., II UK 152/09, LEX nr 8522271, w którym wskazano, że umowa z 1975 r. nie ma zastosowania do osób, które uprawnienia emerytalne nabyły po 31 grudnia 1990 r., choćby przed tą datą zamieszkały na terenie Niemiec. Zgodnie z art. 27 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z 1990 r. decyduje o jej stosowaniu data nabycia uprawnień do świadczeń. Skoro spełnienie wymaganych przesłanek nastąpiło po 31 grudnia 1990 r., to nie ma znaczenia okoliczność, że wnioskodawczyni przesiedliła się do Niemiec przed tą datą. Nie jest to sprzeczne z przepisami wspólnotowymi, gdyż zarówno z rozporządzenia nr 1408/71 – art. 7 ust. 2 lit. c (załącznik III), jak i z kolejnego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/04, wynika, że zachowuje moc umowa z 1975 r. w zakresie określonym w art. 27 ust. 2 – 4 umowy z 1990 r.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił: I. naruszenie prawa materialnego – art. 6 rozporządzenia nr 1408/71 przez niezastosowanie, a w konsekwencji przyjęcie, iż pomimo zastąpienia postanowień wszystkich konwencji o zabezpieczeniu społecznym wiążących dwa Państwa Członkowskie, z zastrzeżeniem art. 7, postanowieniami tego rozporządzenia, przepisem obowiązującym, jest przepis art. 27 ust. 1 umowy z 1990 r., choć przepis ten nie obowiązuje od 1 maja 2004 r.; - art. 7 rozporządzenia nr 1408/71 przez niezastosowanie i w konsekwencji przyjęcie, iż w odniesieniu do osoby posiadającej miejsce zamieszkania w Niemczech nieprzerwanie od 1990 r. nie ma zastosowania umowa z 1975 r.; - art. 4 ust. 1 umowy z 1975 r. przez niezastosowanie, a w konsekwencji przyjęcie, iż emeryturę dla osoby mieszkającej w Niemczech nieprzerwanie od 1990 r. przyznaje organ rentowy na podstawie art. 24 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; - art. 24 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez jego niewłaściwe zastosowanie, będące konsekwencją przyjęcia, iż w niniejszej sprawie dla oceny przesłanek dla nabycia prawa do emerytury właściwe są przepisy prawa polskiego; II. naruszenie przepisów postępowania – art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1

k.p.c. przez niewyjaśnienie podstawy prawnej wyroku sądu drugiej instancji, a w szczególności nie odniesienie się do sformułowanego w apelacji organu rentowego zarzutu naruszenia art. 6 i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1408/71, na mocy których przepis art. 27 ust. 1 umowy przestał obowiązywać 1 maja 2004 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W ocenie składu przedstawiającego zagadnienie prawne uprawniona jest wykładnia prawa prowadząca do odpowiedzi negatywnej, czyli, że osoba, która przed 1 stycznia 1991 r. przesiedliła się do Republiki Federalnej Niemiec i nadal tam mieszka nie ma prawa do polskiej emerytury. Wynika to umowy z 1975 r. Zasada ta nie uległa zmianie po przyjęciu umowy z 1990 r. i po wejściu Polski 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej. Ma rację skarżący, że przepisy umowy z 1975 r. zachowały moc na podstawie szczególnej regulacji art. 6 i 7 rozporządzenia nr 1408/71. W ocenie składu taka norma jest prawidłowa i powinna mieć zastosowanie w sprawie. Czyli o uprawnieniach emerytalnych wnioskodawczyni decyduje szczególna regulacja z umowy z 1975 r. Nie powinno budzić wątpliwości także zagadnienie korzystności regulacji tej umowy w relacji do przepisów unijnych – rozporządzenia nr 1408/71. Jeżeli chodzi o podstawę prawną takiej konstatacji to zasadnicze znaczenie ma stwierdzenie, że umowa z 1975 r. w systemie źródeł prawa wyprzedza ustawę (art. 27 Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 23 maja 1969 r., Dz.U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439; art. 241 ust. 1 w związku z art. 91, art. 89 ust. 1 i art. 87 ust. 1 Konstytucji). Zgodnie z umową z 1975 r. renty z zaopatrzenia emerytalnego przyznaje, według obowiązujących ją przepisów, instytucja ubezpieczeniowa Państwa, na którego terytorium osoba uprawniona mieszka. Przy ustalaniu renty uwzględnia według obowiązujących ją przepisów okresy ubezpieczenia, okresy zatrudnienia oraz okresy z nimi zrównane w drugim Państwie w taki sposób, jak gdyby zaistniały na terytorium pierwszego Państwa. Renty przysługują tylko przez okres zamieszkiwania na terytorium Państwa, którego instytucja ubezpieczeniowa ustaliła rentę. W okresie tym osoba pobierająca rentę nie ma roszczenia do instytucji ubezpieczeniowej drugiego Państwa z tytułu okresów ubezpieczenia, okresów zatrudnienia oraz okresów z nimi zrównanych w

drugim Państwie (art. 4). Osoby, które mieszkają na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, nie mają roszczeń o zwrot składek wpłaconych do instytucji ubezpieczeniowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Wzajemnie osoby, które mieszkają na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, nie mają roszczeń o zwrot składek wpłaconych do instytucji ubezpieczeniowych Republiki Federalnej Niemiec (art. 6). Instytucje ubezpieczeniowe nie mogą żądać zwrotu już przekazanych składek.

Z kolei umowa z 1990 r. wprowadziła koordynację podobną do unijnej, jednak podmiotowo nie obejmowała osób, które przesiedliły się do drugiego państwa przed 1 stycznia 1991 r. (art. 27 ust. 2-4). Miała zastosowanie do osób, które przenieśli swoje miejsce zamieszkania po 31 grudnia 1990 r. (art. 27 ust. 1).

Umowa z 1975 r. nadal funkcjonuje w systemie prawnym z mocy art. 6 i art. 7 ust. 2 pkt c rozporządzenia nr 1408/71. Jej postanowienia pozostają w mocy i zastępują rozporządzenie, pod warunkiem, że są korzystniejsze dla beneficjentów lub jeśli wynikają ze szczególnych okoliczności o charakterze historycznym, a ich skutek jest ograniczony w czasie, o ile postanowienia te są wymienione w załączniku III do rozporządzenia. Załącznik wymienia umowę z 1975 r. i potwierdza, że pozostaje w mocy pod warunkami i w zakresie określonym w art. 27 ust. 2-4 umowy z 1990 r. (załącznik III, A, pkt 19 - do rozporządzenia nr 1408/71). Nie inaczej przyjęto w kolejnym rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U.UE.L.1971.149.2) – załącznik II, pkt a. Powyższa wykładnia nie powinna budzić wątpliwości (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 16 maja 2013 r., C-589/10 w sprawie Janiny Wencel).

Przedstawienie mimo to powiększonemu składowi Sądu Najwyższego do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego wynika z konieczności wyeliminowania sytuacji, w której doszłoby do rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Otóż Sąd Najwyższy w wyroku z 20 stycznia 2010 r., II UK 152/09, dokonał odmiennej wykładni prawa. Przyjęto w nim (syntetycznie wedle tezy publikacyjnej), że umowa z 1975 r. nie ma zastosowania do osób, które uprawnienie emerytalne nabyły po 31 grudnia 1990 r., choćby przed tą datą zamieszkały na terytorium Niemiec. Otóż jest całkiem przeciwnie, gdyż przesiedlenie się do Niemiec przed tą

datą powoduje, że to strona niemiecka przyznaje emeryturę wedle prawa niemieckiego i zalicza do niej okresy przebyte w Polsce, tak jak przebyte w Niemczech (zasada terytorialności). Bez znaczenia jest data nabycia uprawnień emerytalnych oraz to czy cały wymagany staż emerytalny, czy tylko część, został wypracowany w Polsce. Zgodnie z umową z 1975 r. osoba, która przesiedliła się do Niemiec przed 1 stycznia 1991 r. i nadal tam zamieszkuje nie uzyska emerytury w Polsce. Wbrew wykładni przyjętej przez Sąd Najwyższy w wyroku z 20 stycznia 2010 r. umowa z 1975 nie jest ograniczona podmiotowo tylko do tych osób, które uprawnienie emerytalne nabyły w Polsce przed 1 stycznia 1991 r. Do osób, które przesiedliły się do Niemiec przed tą datą umowa z 1990 r. nie ma wówczas zastosowania (art. 27 ust. 2-4 umowy z 8 grudnia 1990 r.). Nieuprawnione są zatem normy na których oparto wyrok w sprawie objętej skargą kasacyjną. Rozpoznanie więc sprawy przez zwykły skład doprowadziłoby do odmiennych dwóch stanowisk równorzędnych składów Sądu Najwyższego.

Chodzi więc o to, aby nie doprowadzić do rozbieżności w orzecznictwie i to w sytuacji, gdy Sąd powszechny niezmiennie, w czasie niepotrzebnie długiego procesu, w pełni aprobował wyrok Sądu Najwyższego z 20 stycznia 2010 r. Innymi słowy wyrok ten przenosi się na orzecznictwo sądów powszechnych, o czym świadczy choćby obecna sprawa. W takiej sytuacji, to skład powiększony Sądu Najwyższego powinien rozstrzygnąć, która norma jest właściwa. W ocenie obecnego składu nie należy doprowadzać do rozbieżności w orzecznictwie, jako warunku wstępnego, uzasadniającego dopiero wystąpienie z zagadnieniem prawnym do składu powiększonego.

Sformułowane zagadnienie prawne ma walor uniwersalny i dotyczy wielu osób. Natomiast odpowiedź powinna rozstrzygnąć o prawidłowej wykładni mających w sprawie zastosowanie przepisów umów z 1975 r. i 1990 r. oraz rozporządzenia nr 1401/08.

Z tych motywów postanowiono jak na wstępie.